

SEKRETARIAT
Instytutu Geografii Społeczno-Ekonomicznej
i Gospodarki Przestrzennej

Wpłynęło dnia 15.04.2022 r.

L.dz. 31/2022

Podpis [signature]

Poznań, dnia 13 kwietnia 2022 r.

Prof. dr hab. Paweł Churski
Zakład Studiów Regionalnych i Lokalnych
Wydział Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr. Rafała Gajewskiego
„Polskie regiony w strukturach zarządzania wieloszczeblowego”
przygotowanej
na Wydziale Nauk Społecznych
Uniwersytetu Gdańskiego
(promotor: prof. dr hab. Iwona Sagan)**

Systematyzacja i badanie wpływu uwarunkowań instytucjonalnych w procesach rozwoju społeczno-gospodarczego ma swoją genezę w tradycyjnej ekonomii instytucjonalnej rozwijanej na początku XX w. przez T. Veblena, J. R. Commonsa, J. B. Clarka, która nawiązując do szkoły historycznej stanowiła formę sprzeciwu wobec ekonomii neoklasycznej. Początek lat 70. XX w., kiedy w wyniku zmieniających się uwarunkowań spowodowanych kryzysem ekonomicznym zanegowano możliwość dalszego stosowania dotychczasowych podejść i zwrócono uwagę na konieczność działań oddolnych (bottom-up), stworzył warunki dla rozwoju nowej ekonomii instytucjonalnej, której założenia wiążą się z dwoma podstawowymi założeniami. Pierwsze zakłada konieczność odejścia od prymatu podejścia makroekonomicznego w wyjaśnianiu zjawisk społeczno-gospodarczych na rzecz większego wykorzystania podejścia mikroekonomicznego, co skutkowało adaptacją wielu modeli i koncepcji na poziom regionalny i lokalny, a w przypadku nowej ekonomii instytucjonalnej prowadziło do odejścia od holizmu tradycyjnego instytucjonalizmu na rzecz podejścia indywidualistycznego. Drugie wiąże się z nasileniem w tych nowych warunkach

tendencji do syntezy często skrajnie różnych poglądów teoretycznych ekonomii w duchu poszukiwania lepszego wyjaśnienia zmieniających się procesów społeczno-gospodarczych, co w przypadku nowej ekonomii instytucjonalnej skutkowało zmianą jej stosunku do teorii neoklasycznej, budując bardziej jej konieczne uzupełnienie niż bezkompromisową alternatywę. W latach 80. XX w. nurtem instytucjonalnym zainteresowali się również geografowie ekonomiczni, koncentrując swoją uwagę na problemie tzw. wyposażenia instytucjonalnego (*institutional endowment*) i jego przestrzennego zróżnicowania. Dało to początek dynamicznemu rozwojowi orientacji instytucjonalnej w geografii ekonomicznej, której podstawowym problemem badawczym jest wyjaśnienie wpływu struktur instytucjonalnych na procesy nierównomiernego i zróżnicowanego przestrzennie rozwoju gospodarczego i czynników determinujących te procesy.

Potrzeba operacjonalizacji i ukierunkowania działań polityki regionalnej zmierzających do optymalnych warunków do kształtowania instytucji oraz instytucjonalizacji procesów rozwojowych i na tej podstawie budowania, jak najbardziej efektywnego środowiska instytucjonalnego, została zauważona już w ramach programowania i realizacji interwencji okresu 2007-2013. Jej powszechna konkretyzacja stała się jednak faktem pod koniec pierwszej dekady lat dwutysięcznych. Bardzo szczegółowo na ten problem zwrócił uwagę w swoim Raporcie Fabricio Barca. Jednym z fundamentów zaproponowanej przez niego reformy zarządzania polityką spójności zmierzającej do upowszechnienia w praktyce działań interwencyjnych podejścia zorientowanego terytorialnie (*place-based policy*) była konieczność przeprowadzenia ewaluacji działania instytucji i instytucjonalizacji procesów rozwojowych, w tym konieczność zmiany zasad ich organizacji przy pełnym wykorzystaniu w praktyce dyskutowanej od początku lat 90-tych koncepcji zarządzania wieloszczeblowego. Przyjęcie podejścia zorientowanego terytorialnie jako podstawowego paradygmatu współczesnej polityki regionalnej umożliwiające poprawę jej skuteczności i efektywności zwiększyło znaczenie uwarunkowań instytucjonalnych w kształtowaniu i wyjaśnianiu procesów rozwoju regionalnego odbywających się dynamicznie zmieniających się uwarunkowaniach wewnętrznych i zewnętrznych.

W tym kontekście, moim zdaniem, podjęcie przez Autora przedmiotowego tematu oraz uzyskane w efekcie zrealizowanych badań wyniki mogą być bardzo wartościowe

zarówno z punktu widzenia ich znaczenia teoretyczno-metodologicznego jak i możliwości zastosowania empiryczno-aplikacyjnego.

Praca łącznie liczy aż 332 strony, w tym 282 strony tekstu. Treść pracy wzbogaca 17 tabel oraz 15 rycin, a także 4 załączniki. Bibliografia zawarta na stronach 283 – 320 obejmuje ponad 500 pozycji literatury, która mogła być, ale nie została usystematyzowana w główne kategorie, przykładowo: prace naukowe, raporty i opracowania, źródła prawa, etc. W strukturze źródeł znaczną część stanowią źródła zagraniczne. Dokonany przegląd literatury należy uznać za bardzo bogaty i w pełni umożliwiający poprawne wnioskowanie w przeprowadzonym procesie badawczym.

Praca składa się z pięciu rozdziałów poprzedzonych wstępem i zakończonych podsumowaniem. W ramach wprowadzenia Autor uzasadnia podjęcie tematu, przedstawia cel główny i cele szczegółowe pracy, hipotezy badawcze oraz prezentuje strukturę przeprowadzonego postępowania badawczego, którego wyniki uporządkowano w formie rozdziałów ocenianej pracy. Dwa pierwsze rozdziały mają charakter teoretyczny. Rozdział pierwszy dotyczy ewolucji koncepcji studiów regionalnych. W jego ramach dokonuje się podstawowych ustaleń definicyjnych odnoszących się do pojęcia regionu oraz przedstawia się wybrane koncepcje teoretyczne stanowiące fundament współczesnych studiów regionalnych. Rozdział drugi poświęcony został prezentacji podstaw teoretycznych koncepcji zarządzania wieloszczeblowego. W jego ramach zaprezentowano zarówno genezę i pierwotne założenia przedmiotowej koncepcji, jak i jej wymiar normatywny przyjęty w polityce Unii Europejskiej, a także wskazano na krytykę teoretycznych podstaw i praktyki funkcjonowania struktur zarządzania wieloszczeblowego. W kolejnych rozdziałach, od trzeciego do piątego Autor prezentuje wyniki przeprowadzonych badań empirycznych. Rozdział trzeci ukierunkowano na omówienie uwarunkowań historycznych polityki władz centralnych wobec regionów oraz prezentację przebiegu wybranych procesów społeczno-gospodarczych w europejskich i polskich regionach po 1999 roku. W rozdziale czwartym skonkretyzowano pozycję kompetencyjną polskich regionów, przedstawiono regiony stanowiące przedmiot analizy w niniejszym badaniu oraz zaprezentowano wyniki przeprowadzonego postępowania badawczego odnoszące się do oceny systemów zarządzania wieloszczeblowego w badanych regionach w kontekście założeń tej koncepcji oraz przyjętych założeń badawczych. Rozdział piąty koncentruje uwagę

czytelnika na znaczeniu instytucji metropolitalnych jako nowego aktora w znaczący sposób wpływającego na funkcjonowanie regionalnych systemów zarządzania wieloszczeblowego. Autor dokonuje w tej części pracy ustaleń dotyczących procesu instytucjonalizacji współpracy metropolitalnej w badanych regionach, funkcji samorządu regionalnego w procesie kształtowania się struktur i polityk na szczeblu metropolitalnych oraz charakteru i procesów zarządzania wieloszczeblowego z udziałem instytucji metropolitalnych w wybranych regionach. Całość pracy kończą wnioski, które uporządkowano w układzie sformułowanych na wstępie celów głównego i celów szczegółowych. Układ pracy, w mojej ocenie, rodzi pewne wątpliwości, które przedstawię w dalszej części przedmiotowej recenzji. Objętość jest zbyt duża, ale przyjęte proporcje poszczególnych części należy uznać za poprawne.

Analiza zawartości poszczególnych części pracy pozwala na zwrócenie uwagi na jej silne strony, jak również prowadzi do identyfikacji pewnych jej niedoskonałości.

W rozdziale - *Wprowadzenie* – Autor na wstępie w syntetyczny sposób uzasadnia wybór problematyki badania oraz definiuje główne pojęcia. Następnie przedstawia cel główny i cele szczegółowe pracy oraz formułuje hipotezy badawcze. Cel główny pracy, a właściwie dwa cele główne zostały określony jako *„...ustalenie, w jakim stopniu model działania samorządu regionalnego w Polsce wpisuje się w wytyczne koncepcji zarządzania wieloszczeblowego ... oraz określenie jakie konsekwencje wynikają ze sposobu funkcjonowania zidentyfikowanego modelu działania samorządu regionalnego dla relacji społeczno-przestrzennych w badanych regionach...”*. Zaproponowany sposób sformułowania celu głównego budzi moje daleko idące wątpliwości. Pogłębia je fakt, że uszczegółowienie dwóch celów głównych poprzez cele szczegółowe nie zostało podporządkowane ich strukturze. Autor przypisał cele szczegółowe do poszczególnych rozdziałów stwierdzając, że należą do nich: *„...opisanie genezy i ewolucji koncepcji zarządzania wieloszczeblowego, ustalenia kluczowych elementów polityki rządu centralnego w Polsce wobec regionów, opisanie modelu działania samorządu regionalnego w Polsce na tle systemu administracji publicznej oraz określenie funkcji samorządu województwa w badanych regionach w procesie kształtowania struktur zarządzania i polityk na szczeblu metropolitalnym...”*. Na domiar złego do tego, w mojej ocenie, bardzo eklektycznie budowane zestawu celów Autor dodał dwie hipotezy badawcze. Pierwsza zakłada, że działania samorządów regionalnych w różnym zakresie i w odmienny sposób

realizują założenia koncepcji zarządzania wieloszczeblowego. Druga zakłada, że działania samorządów regionalnych związane z tworzeniem i funkcjonowaniem struktur metropolitalnych odpowiadają założeniom koncepcji zarządzania wieloszczeblowego. Zaproponowany przez Autora sposób konkretyzacji celu pracy oceniam negatywnie. W mojej ocenie Autor powinien sformułować jeden główny cel pracy. Następnie powinien doprecyzować go w formie celów szczegółowych rozróżniając cele teoretyczno-poznawcze, metodologiczne oraz praktyczne, którym mógł przyporządkować hipotezy badawcze. Całość powinna być przedstawiona w formie kompleksowego schematu postępowania badawczego ze wskazaniem przypisania celów i hipotez do poszczególnych etapów, czego brakuje w ocenianej pracy. Zaskakuje też sposób określenia zakresu czasowego i przestrzennego pracy. Zakres przestrzenny pracy nie został czytelnie wyróżniony we wprowadzeniu. Czytelnik de facto „przy okazji” dowiadyuje się, że badanie empiryczne przeprowadzone przez Autora dotyczy trzech regionów: lubelskiego, pomorskiego i śląskiego, których wybór został uzasadniony dopiero w rozdziale 4.3. Podobnie informacja o zakresie czasowym analizy jest sformułowana w sposób mało komunikatywny. Z jednej strony stwierdza się, że przeprowadzone badanie obejmuje okres od lipca 2019 do grudnia 2020 roku, z drugiej strony podkreśla się, że zakres czasowy ustaleń prezentowanych w pracy odnosi się do lat 1989 – 2019. Za niewystarczającą uznaję również prezentację metod wykorzystanych w pracy, której Autor poświęcił jedynie jeden akapit. Wskazane deficyty, w mojej ocenie, obniżają czytelność i utrudniają odbiór ocenianej pracy, wpływając negatywnie na jej wartość poznawczą.

Rozdział pierwszy – *Ewolucja koncepcji studiów regionalnych* – zgodnie z tytułem zawiera przegląd koncepcji teoretycznych, które Autor poprzedza ustaleniami terminologicznymi związanymi z pojęciem regionu. Stanowi on, w mojej ocenie, wartościową część ocenianej pracy i wyróżnia się bogatym oraz dobrze dobranym zestawem źródeł. Przeprowadzony przegląd ma walor porządkująco-systematyzujący. Niestety brak przyjętych na wstępie założeń oraz ustaleń obowiązujących w pracy obniża walor operacyjny tego rozdziału. Autor nie informuje czytelnika na jakiej podstawie dokonał wyboru omawianych koncepcji. Nie przyjmuje też ustaleń w jaki sposób zamierza wykorzystać zaprezentowane ustalenia w postępowaniu badawczym (rozdział 2.5 nie spełnia w mojej ocenie tej roli, co uzasadnię w dalszej części recenzji). W podsumowaniu rozdziału 1 Autor stwierdza (s. 42): „...zawarty w niniejszym rozdziale

opis rozwoju studiów regionalnych prowadzi do wielu istotnych wniosków, które zostaną wykorzystane w kolejnych etapach pracy...". Niestety nie przedstawia wspomnianych wniosków ograniczając się jedynie do stwierdzenia, że nie istnieje jedna koncepcja, która pozwala na modelowanie całokształtu relacji społeczno-przestrzennych w regionach. Niniejsze stwierdzenie, w mojej ocenie, wskazuje wprost na potrzebę zaproponowania modelu koncepcyjnego, który bazowałby na założeniach wybranych podejść teoretycznych, i który powinien stanowić podstawę dla postępowania badawczego w ocenianej pracy. Niestety Autor nie zaproponował takiego modelu. Nie dokonał też żadnych autorskich założeń bazujących na przeprowadzonym przeglądzie, a tym samym obniżył zasadniczo możliwość operacyjnego wykorzystania wartościowych ustaleń rozdziału 1.

Rozdział drugi – *Zarządzanie wieloszczeblowe w ujęciu teoretycznym* – stanowi kontynuację rozważań teoretycznych. Autor właściwie przedstawia genezę i pierwotne założenia koncepcji zarządzania wieloszczeblowego. Następnie podejmuje trud dokonania systematyzacji wymiaru normatywnego tej koncepcji w polityce Unii Europejskiej. Przeprowadzone ustalenia w tym zakresie uznaję za bardzo wartościowe i mające duży walor poznawczy oraz porządkujący, co czyni je wartościowym źródłem dla kolejnych badań dotyczących problematyki uwarunkowań i wykorzystania koncepcji zarządzania wieloszczeblowego w regionach państw członkowskich Unii Europejskiej. Za bardzo cenną uznać należy również systematyzację prac zawierających krytyczną ocenę podstaw teoretycznych koncepcji oraz praktyki funkcjonowania struktur zarządzania wieloszczeblowego. Wyróżnia się ona bardzo bogatym przeglądem prac, które Autor właściwie porządkuje w dwa nurty. Pierwszy odnosi się do zbyt szerokiego stosowania przedmiotowej koncepcji, bez wcześniejszego wyznaczenia jej ram definicyjnych. Drugi dotyczy sposobu organizacji struktur i procesów zarządzania wieloszczeblowego oraz konsekwencji z tego wynikających. Dużą wartość poznawczą posiada również kolejny podrozdział, w którym Autor prezentuje przegląd aktualnych problemów badawczych. Co prawda brak osadzenia założeń ocenianej pracy w strukturze prezentowanej problematyki badawczej pozostawia duży niedosyt i pozwala sformułować pytanie o cel jego umieszczenia w pracy. Podsumowaniem rozdziału jest podrozdział 2.5 *Postępowanie badawcze w kontekście teoretycznych ujęć zarządzania wieloszczeblowego*, który, w mojej ocenie, jest nieudaną próbą syntezy ustaleń poczynionych w rozdziale 1 i 2. Podstawą mojej krytycznej oceny jest bardzo niski poziom konkretyzacji ustaleń zaproponowanych przez Autora w tym podrozdziale. Po pierwsze stwierdzenie, że przeprowadzony

przeгляд ustaleń teoretycznych potwierdził przydatność zastosowania koncepcji zarządzania wieloszczeblowego do analizy działań aktorów w wybranych regionach uznając za daleko niewystarczający. Nie towarzyszy jemu model postępowania, który Autor zamierza użyć w badaniu, a którego założenia miałyby swoje podstawy teoretyczne w przeprowadzonym przeglądzie koncepcji ewolucji badań regionalnych oraz koncepcji zarządzania wieloszczeblowego. Po drugie wskazana wielość podejść definicyjnych nie skłania Autora do żadnej refleksji zmierzającej do przyjęcia pewnych ustaleń obowiązujących w ocenianej pracy. Stwierdzenie o poprawności każdej definicji świadczy o braku umiejętności naukowej ich oceny. Nie kwestionuję słuszności przedmiotowego poglądu. Zwracam jednak uwagę, że powinien on być oparty na konkretnych założeniach, które wskazywałyby np. na elementy, które Autor uznaje za niezbędnej w prawidłowej definicji zarządzania wieloszczeblowego. Mogłyby one stanowić podstawę dla ukierunkowania badania empirycznego. Po trzecie zaprezentowany na rycinie 2 (s. 87) „model analityczny pracy”, w mojej ocenie nie spełnia warunków jakim powinien odpowiadać tego rodzaju model w naukach społecznych. Nie konkretyzuje on założeń postępowania badawczego, nie stanowi schematu relacji i zależności, które chce identyfikować i badać Autor oraz który można traktować jako algorytm procesu badawczego. Wskazane braki, w mojej ocenie, zasadniczo obniżają wartość części teoretycznej pracy, która bezsprzecznie została przygotowana przy bardzo dużym zaangażowaniu Autora i opiera się na wyróżniającym się zarówno pod względem liczby jak i doboru tematycznego zbiorze źródeł. Braki te nie pozwalają również na właściwe wykorzystanie ustaleń teoretycznych w uporządkowaniu struktury i zakresu analizy empirycznej, co negatywnie wpływa na ogólną wartość wyników uzyskanych w ocenianej pracy.

Rozdział trzeci – *Polityka polskich władz centralnych wobec regionów* – rozpoczyna część empiryczną pracy. Na wstępie Autor dokonuje przeglądu uwarunkowań historycznych, które ponownie opiera na rzetelnej i szerokiej kwerendzie źródeł. Ustalenia w tej części, w mojej ocenie, należy uznać za poprawne. W drugim podrozdziale uwaga czytelnika kierowana jest na porównanie przemian i zjawisk zachodzących w europejskich i polskich regionach po 1999 roku. Rozdział zawiera wyniki analizy społeczno-gospodarczej regionów, która została oparta na publikowanych danych EUROSTAT-u. Dobór zmiennych nie został uzasadniony przez Autora. Prezentacja wyników pozwala na porównanie sytuacji występującej w regionach państw

członkowskich oraz w Polsce, ze zwróceniem uwagi na sytuacje w trzech regionach stanowiących przedmiot pogłębionych studiów w ocenianej pracy. Uzyskane wyniki mają duży walor poznawczy. Mam jednak wątpliwość czy umiejscowienie tej analizy jest właściwe. W mojej opinii lepszym rozwiązaniem byłoby rozpoczęcie rozdziału 3 od tego podrozdziału. Aby jego wartość poznawcza była w pełni osadzona w podstawach teoretycznych realizacji zamierzenia badawczego Autor powinien uzupełnić ten rozdział o uzasadnienie wyboru analizowanych wskaźników. W kolejnym podrozdziale dokonano prezentacji uwarunkowań prawnych i dokumentów strategicznych warunkujących funkcjonowanie polskich regionów. Autor z dużą skrupulatnością dokonał przeglądu aktów prawnych oraz poddał analizie kompletny zbiór najważniejszych krajowych dokumentów strategicznych, które określają ramy funkcjonowania polskich regionów. Wnioski syntezujące uzyskane wyniki, w mojej ocenie, właściwie wskazują na najważniejsze trendy i prawidłowości, dobrze podkreślając deficyty ograniczające możliwość prawidłowego kształtowania uwarunkowań instytucjonalnych rozwoju polskich regionów. Ważnym, a rzadko spotykanym, uzupełnieniem tych ustaleń dokonanych przez Autora jest przegląd postrzegania znaczenia regionów w wizjach politycznych oraz projektach rozwojowych. Ta unikalna charakterystyka z jednej strony porządkuje uwarunkowania polityczne determinujące kierunek i zakres zmian rozwojowych w polskich regionach w latach 1989-2019, a z drugiej strony pozwala na identyfikację najważniejszych dokumentów politycznych konkretyzujących te warunki. Wartościowym uzupełnieniem ustaleń rozdziału trzeciego są wyniki badań terenowych przeprowadzonych przez Autora w trzech regionach: lubelskim, pomorskim i śląskim, które dotyczą opinii respondentów na temat pozycji regionów w ustroju „politycznym”, chyba jednak bardziej administracyjnym Polski. Ta interesująca i wartościowa poznawczo część pracy nie jest niestety wolna do deficytów. Po pierwsze brak jest założeń przeprowadzonego badania – w tym celu czytelnik jest odsyłany do rozdziału 4.3. Nie jest też jasne, który scenariusz wywiadu przedstawiony w załącznikach do pracy został wykorzystanych w wywiadach, których wyniki prezentuje się w tej części pracy. Brak jest również powiązania strukturalizacji wywiadu z założeniami teoretycznymi przedstawionymi w pierwszych dwóch rozdziałach. Dodatkowo dużym zaskoczeniem dla czytelnika jest prezentowany na koniec rozdziału trzeciego, w ramach omawiania wyników badania terenowego, wątek oceny przebiegu prac nad Krajowym Planem

Odbudowy i Zwiększania Odporności, którego sposób prezentacji w mojej ocenie jest całkowicie niewłaściwy.

Tytuł rozdziału czwartego – *Regionalne systemy zarządzania wieloszczeblowego na tle modelu działania samorządu województwa* – zapowiada prezentację bardzo interesujących wyników osadzonych w założeniach koncepcji systemu zarządzania wieloszczeblowego oraz uwzględniających założenia modelu działania samorządu województwa. Autor rozpoczyna analizę od charakterystyki zakresu zadań samorządu regionalnego i źródeł ich finansowania. Należy podkreślić, że nie ma ona jedynie charakteru teoretycznego, a w znacznej części obejmuje wyniki ustaleń empirycznych dotyczących trzech badanych regionów. Następnie Autor dokonuje charakterystyki instrumentów realizacji polityk publicznych oraz partnerów instytucjonalnych i społecznych. Ponownie łączy w tym podrozdziale ustalenia teoretyczne, w tym systematyzacje zaczerpnięte z literatury przedmiotu, z ustaleniami empirycznymi dotyczącymi trzech badanych regionów. Kontynuując analizę Autor postanawia dokonać charakterystyki badanych regionów. Poświęcony tej problematyce podrozdział rozpoczyna szeroka dyskusja dotycząca metody studium przypadku. Zasadniczą część analizy obejmuje charakterystykę społeczno-gospodarczą badanych trzech regionów, której towarzyszy prezentacja i uzasadnienie wyboru gmin do badań terenowych. Bardzo ważny element rozdziału 4 stanowi charakterystyka zróżnicowania systemów zarządzania wieloszczeblowego w badanych regionach. Opiera się ona na unikalnych wynikach badań terenowych zrealizowanych przez Autora. Przyjęte podejście porównawcze zwiększa oryginalność przedmiotowej analizy i podnosi jej walory poznawcze. Niestety wskazywane wcześniej deficyty dotyczące założeń postępowania badawczego oraz przyjętych w pracy definicji i ich operacjonalizacji empirycznej uniemożliwiają jednoznacznie pozytywną ocenę tej części pracy. Nie pozwala na nią nawet podjęta przez Autora próba minimalizacji wskazanych braków w zakresie powiązania założeń teoretyczno-metodologicznych z wynikami empirycznymi (rozdział 4.5), którą oceniam za niewystarczającą. Doraźne porównywanie wypowiedzi respondentów z wybranymi z literatury przedmiotu definicjami lub systematyzacjami jest, w mojej ocenie, dalekie od oczekiwanej w pracy doktorskiej strukturalizacji założeń teoretycznych, które powinny determinować proces badawczy i stanowić podstawę dla weryfikacji postawionych hipotez, a tym samym prowadzić do osiągnięcia celów pracy. Dodatkowym mankamentem rozdziału czwartego, w mojej ocenie, jest zaproponowana

struktura. Nie potrafię zrozumieć dlaczego rozdział czwarty nie rozpoczyna się od charakterystyki badanych regionów, która powinna nawiązywać i wykorzystywać do wcześniej omawianego benchmarkingu, którego wyniki zaprezentowano w rozdziale 3.2. Dwa pierwsze podrozdziały w zakresie ustaleń założeń prawno-organizacyjnych zadań samorządu regionalnego w Polsce i źródeł ich finansowanie oraz instrumentów realizacji polityk publicznych, w mojej ocenie, powinny być włączone do treści rozdziału trzeciego. Ich fragmenty dotyczące empirycznych ustaleń odnoszących się do badanych regionów powinny pozostać w rozdziale czwartym po podrozdziale poświęconym charakterystyce tych regionów. Jak już wspomniałem w niniejszej recenzji, w mojej ocenie, wartość uzyskanych wyników byłaby większa gdyby cały proces postępowania badawczego został zaplanowany w oparciu o jasno zdefiniowanych algorytm mający swoje podstawy teoretyczne w omówionych w dwóch pierwszych rozdziałach założeniach koncepcji studiów regionalnych oraz koncepcji zarządzania wieloszczeblowego.

Rozdział piąty – *Instytucje metropolitalne jako nowi aktorzy w regionalnych systemach zarządzania wieloszczeblowego* – kończy analizę empiryczną w ocenianej rozprawie. Rozdział stanowi wartościową część pracy dedykowaną problematyce funkcjonowania stowarzyszeń i związków metropolitalnych stanowiących szczególne środowisko dla wykorzystania koncepcji zarządzania wieloszczeblowego. Opowiadam się za zmianą tytułu tego rozdziału poprzez zmianę słowa „nowi” na „ważni”. Jak stwierdza sam Autor (s. 235) „...problematyka zarządzania obszarami metropolitalnymi stanowiła przedmiot rozważań badaczy już na przełomie XIX i XX w. ... w krajowej literaturze przedmiotu, a także w dyskusjach z udziałem praktyków, już w latach 90. XX w. rozpoczęła się z kolei – trwająca z różnym natężeniem do dzisiaj – dyskusja o potrzebie tworzenia rozwiązań legislacyjnych, umożliwiających powoływanie struktur administracyjnych wyposażonych w kompetencje do wykonywania zadań metropolitalnych...”. Moje wątpliwości ponownie budzi zaproponowana struktura tego rozdziału. Według mnie punktem wyjścia przeprowadzonej analizy powinny być podstawy prawne i programowe funkcjonowania instytucji metropolitalnych w Polsce. Można rozważyć umieszczenie tych treści w ramach rozdziału trzeciego. Pozwoliłoby to na jasne oddzielenie uwarunkowań prawno-organizacyjnych (rozdział trzeci) od oceny ich wykorzystania w trzech badanych regionach (rozdział czwarty i piąty). Ponadto proponuję rozważyć zmianę kolejności rozdziału 5.2 i 5.3. W mojej ocenie po analizie procesu instytucjonalizacji współpracy metropolitalnej w badanych regionach (5.1) Autor powinien zaprezentować strukturę

i charakter zarządzania wieloszczeblowego z udziałem instytucji metropolitalnych w wybranych regionach (5.3), a dopiero w kolejnym kroku przedstawić ocenę roli samorządu regionalnego w procesie ich kształtowania (5.2).

Całość pracy kończy rozdział – *Wnioski* – w którym Autor porządkuje uzyskane wyniki zmierzając do syntezy w formie wniosków zaprezentowanych zgodnie z układem zdefiniowanych na wstępie pracy celów oraz dokonuje weryfikacji dwóch sformułowanych hipotez badawczych. Wiele z tych wniosków, w mojej ocenie jest dyskusyjnych. Za przykład może służyć stwierdzenie Autora (s. 278) „...wydaje się, że w niniejszej pracy na tyle wyczerpująco opisano metody doboru przypadków (regionów) i przedstawiono elementy definicji MLG w ujęciu Alcantary i in. (2016) oraz analizy relacji społeczno-przestrzennych w oparciu o ramy wyznaczone przez Jessopa (2016a, 2016b) i Massey (2005), że możliwe byłoby zrealizowane w przyszłości podobnych badań w celu weryfikacji wniosków sformułowanych przez autora albo uchwycenia procesów, zjawisk i relacji zachodzących w innych przestrzeniach geograficznych...”. Niestety jestem pewien, że nie jest to możliwe bez konkretyzacji algorytmu przyjętego postępowania badawczego oraz jednoznacznego sformułowania założeń, które powinny stać się przedmiotem weryfikacji w jego toku. Zaproponowane przez Autora bardzo eklektyczne podejście utrudnia, a w mojej ocenie uniemożliwia replikację przedmiotowego badania w innych regionach, co z pewnością zasadniczo obniża wartość ocenianej pracy. Wnioski kończą rekomendację, których zakres wynika z uzyskanych wyników. Brak ich uporządkowania np. w układzie kategorii aktorów (rząd – samorząd regionalny – samorząd lokalny – nauka – gospodarka – społeczeństwo) i/lub wymiarów uwarunkowań (prawne – organizacyjne) utrudnia ich odbiór, i w mojej ocenie obniża możliwość implementacji.

Obok wskazanych powyżej uwag merytorycznych należy również zwrócić uwagę na warstwę redakcyjną pracy. Oceniana rozprawa została napisana poprawnym językiem, chociaż prowadzona narracja jest miejscami zbyt swobodna i nie dostosowana do języka pracy naukowej. Praca charakteryzuje się zauważalną starannością edytorską. Pomimo tego należy zwrócić uwagę na jej drobne braki redakcyjne, które zwłaszcza w przypadku publikacji pracy, powinny być skrupulatnie wyeliminowane. Wśród uwag redakcyjnych należy zauważyć:

- potrzebę rezygnacji z używania sformułowania „rząd centralny” – Polska jest państwem unitarnym i nie mamy do czynienia z innym rządem niż centralny,

- potrzebę zmiany tytułu rozdziału 1.7 w kierunku założeń operacyjnego wykorzystania dokonanego przeglądu ustaleń teoretycznych w przeprowadzonym postępowaniu badawczym, podobnie jak w rozdziale 2 (nie jestem zwolennikiem wielu rozdziałów zatytułowanych „podsumowanie” w ramach jednej pracy),
- konieczność poprawy redakcji tekstu w celu usunięcia pustych fragmentów stron (np. str. 102, 179, 180, 183, 201, 204, 206, 242, 245, 250, 261)
- konieczność poprawy redakcji tekstu w celu dodania brakujących wierszy nagłówkowych w tabelach wielostronicowych (np. str. 136, 203, 208, 209, 254).

Łączna ocena pracy, pomimo wskazanych jej deficytów, jest pozytywna. Decydują o takiej ocenie przede wszystkim:

- aktualność i ważność problemu badawczego,
- wyróżniająca się szczegółowość faktograficzna, w obszarze charakteryzującym się istotnymi brakami informacyjnymi oraz utrudnionym dostępem do danych,
- skrupulatny przegląd ewolucji koncepcji badań regionalnych wykorzystujący liczne i dobrze dobrane pozycje literatury przedmiotu,
- rzetelna identyfikacja genezy i przemian koncepcji zarządzania wieloszczeblowego bazująca na licznych i dobrze dobranych pozycjach literatury przedmiotu,
- kompleksowa analiza polityki polskiej administracji rządowej wobec regionów,
- wartościowa analiza funkcjonowania regionalnych systemów zarządzania wieloszczeblowego w trzech polskich regionach: lubelskim, pomorskim i śląskim z uwzględnieniem miejsca i roli instytucji metropolitalnych, wykorzystująca unikalne dane zebrane w drodze badań bezpośrednich.

Kończącą ocenę pracy obniżają natomiast deficyty wskazane w treści niniejszej recenzji, wśród których do najistotniejszych zaliczyć należy:

- brak rozróżnienia celów teoretyczno-poznawczych, metodologicznych oraz praktycznych,

- brak zdefiniowanego i zaprezentowanego na wstępie pracy całościowego algorytmu postępowania badawczego, przy jednoczesnym odstępieniu od wykorzystania schematów analitycznych odnoszących się do jego poszczególnych etapów,
- niewystarczające odniesienia do podstaw teoretycznych w części empirycznej pracy przybierające formę okazjonalnych dygresji odnoszących się wybranych pozycji literatury przedmiotu, a nie konsekwentnych odniesień do przyjętych przez Autora założeń teoretycznych,
- niedostateczny zakres charakterystyki wykorzystanych metod badawczych,
- brak osadzenia strukturalizacji wywiadów w założeniach teoretycznych realizowanego postępowania badawczego,
- brak uporządkowania rekomendacji w układzie aktorów procesu zarządzania wieloszczeblowego i wymiarów jego uwarunkowań.

Podsumowując stwierdzam, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska mgr. Rafała Gajewskiego spełnia wymagania Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018r. z późniejszymi zmianami, określone art. 187 Ustawy (Dz.U. 2018, poz. 1668) i wnioskuję o dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Poznań , 13 kwietnia 2022 r.

prof. dr hab. Paweł Churski

